

II. ÁLTALÁNOS PANASZOK

18. Párizs város harmadik rendjének füzetéből, 1789. (ny.)

Párizs város harmadik rendjének panaszai – a fővárosban keletkezett összegzésről lévén szó – nemcsak azért bírnak különös jelentőséggel, mert igencsak híven tükrözik a harmadik rend politikai beállítottságát, hanem azért is, mert már itt megfogalmazták az 1789. augusztus 26-i Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatának alapelveit.

Mint franciák, a választók először a nemzet jogaival és érdekeivel fognak foglalkozni, majd mint Párizs polgárai csak ezt követően állnak elő személyes kérelemikkel. Az útbaigazítás, amit képviselőik hazafiségára és buzgalmára fognak bízni, természetesen hat részre osztódik. Az első az alkotmányra vonatkozik. A második a pénzügyekre. A harmadik a mezőgazdaságra, a kereskedelemre, és a konzuli bíraskodásra. A negyedik a vallásra, a papságra, a nevelésre, a kórházakra és az erkölcsökre. Az ötödik a törvényhozó hatalomra. A hatodik Párizs városának sajátos céljaira.

Előzetes megjegyzések. Előírjuk a képviselőinknek, hogy határozottan utasítsanak vissza mindent, ami a szabad polgárok méltóságát támadhatja és ami a nemzet felségjogait befolyásolja. A közvélemény, úgy tűnt elfogadta a fejenkénti szavazás szükségességét, hogy korrigálják a rendek elkülönüléséből fakadó nehézségeket. Párizs városának képviselői emlékezni fognak arra a szilárdságra, amit ezen a ponton tanusítaniuk kell, és egy szigorú igénynek, speciális mandátum tárgyának fogják azt tekinteni. Szigorúan megparancsoljk nekik, semmilyen rendkívüli adóba, semmilyen kölcsönügyletbe ne egyezzenek bele, amíg a nemzet jogainak nyilatkozata nem lesz törvénnyé, és amíg az alkotmány alapjai nem lesznek elfogadva és biztosítva. ...

Jogok nyilatkozata. A társadalomban minden embernek egyenlő politikai jogai vannak. Senki sem vádolható, üldözhető és büntetethető véleményéért és szavaiért, ha nem kíséri olyan cselekedet, amelyik

kifejezetten a törvény által üldözött bűncselekmény elkövetésére irányul. ...

Tulajdon. A tulajdon sérthetetlen, egyetlen állampolgár sem fosztható meg attól, kivéve ha a közérdek ezt követeli; ilyen esetben azonban az illetőt előzetesen kártalanítani kell. ...

19. Sièyes⁶ Mantes és Meulan körzet harmadik rendjéhez intézett füzet, (k., sk., én.)

Sièyes e 8 oldalas kéziratában roppant világosan fogalmazza meg azokat az alapelveket, amelyekben az 1789-es Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozata nyugszik.

Jogok nyilatkozata.

I. Cikkely. Előírjuk küldötteinknek, hogy a gyűlés külső és belső ügyrendjére vonatkozó szükséges rendelkezések után kérjük, hogy közvetlenül fogjanak hozzá egy jognyilatkozat, vagyis egy olyan okmány megalkotásához, amely alapján a nemzet képviselői gyakorolják azokat a jogokat, melyek érző, gondolkodó és erkölcsi gondolatokra képes lény minőségében minden embert megilletnek; azokat a jogokat, melyek minden társadalmi intézmény felett állnak és függetlenek mindennemű alkotmánytól; és egyúttal kijelentjük, hogy a francia törvényeknek alávetett összes ember élvezni fogja ezeket a jogokat anélkül, hogy bármilyen hatalom, akár a törvényé is legálisan megsérthetné azokat.

II. Cikkely. Előírjuk nekik, hogy a jogok nyilatkozatát e két szó; szabadság és tulajdon éretten megfontolt magyarázatára alapozzák, mely

⁶ Sièyes, Emmanuel Joseph (1748-1836) pap, politikus, politikai gondolkodó, akinek nevét igazán ismertté híres írása, az 1789-ben megjelent *Qu'est-ce que c'est le tiers état?* (Mi a harmadik rend?) című röpirata tette. „Filozofikus csendben” éli túl a jakobinus diktatúrát, majd thermidor 9-e után visszatér a politikai életbe. Résztvesz az 1799-es államcsínyben, 1808-ban grófi címet kap, ám Napóleon bukását követően mint egykori királygyilkos Brüsszelbe menekül, ahonnan csak az 1830-as júliusi forradalom után tért vissza Párizsba. Itt hal meg elfeledetten 1836-ban.

magába foglalja az emberek biztonságát, szabadságát, a vagyon biztonságát és szabadságát, valamint a politikai és a polgári jogok egyenlőségét.

20. *Neckernek*⁷ címzett hódolatlevél, 1789. január 18. (k.)

Az itt idézett néhány sor ékes bizonyítéka annak, hogy 1789-es év egyik legnépszerűbb embere a király pénzügyi főfelügyelője, Necker volt, aki a problémák megoldását a Rendi Gyűléstől várta. Noha a pénzügyeket ideiglenesen rendbehozta, határozott kormánypolitikát kialakítani soha nem sikerült.

Uram, minden francia, a közügy minden barátja hódolattal tartozik Önnek. ...

Pactobus partjain Minerva formálta Önt,

Vezeti lépteit, diktálja írásait.

Gazdagítsa az államot, világítsa be a szellemeket

Egyeztesse össze az Önt bálványozó szíveket:

Törölje el a népnek oly terhes törvényeket. ...

Engedje meg, hogy ne nevezsem meg magam. Egy árnyékban lévő polgár hallatja hangját a nép gyűlésén és feltárja általa hasznosnak hitt véleményét anélkül, hogy hiúságtól vezetettve felfedné magát.

⁷ Necker, Jacques (1732–1804) genfi születésű államférfi, bankár, aki 1768-ban mint szülővárosának miniszteri ranggal felruházott követe a francia udvarba ment. 1777–1781 között a királyi kincstár főfelügyelője. A népszerű pénzügyi szakember e hivatalától 1781-ben kénytelen megválni, mivel a *Compte rendu au roi* (1781) c. írásában nyíltan feltárta a pénzügyi válság okait, támadva egyúttal az udvar pazarlását. A pénzügyek teljes összeomlásakor ismét visszahívják és 1788. augusztus 27-én államminiszterré nevezik ki. Népszerűségét azzal is növelte, hogy határozottan követelte a Rendi Gyűlés összehívását, ám határozott kormánypolitikát nem tudot kialakítani. 1789 július 11-én ismét elbocsátották, de július 16-án az uralkodó kénytelen volt visszahívni Neckert, aki ugyan nagy ünneplések közepette tért vissza, ám a megváltozott politikai helyzettel már nemigen tudott mit kezdeni, így befolyását csakhamar elveszítette és 1790 szeptemberében immár saját kérésére vált meg hivatalától. Rövidesen visszatért Svájcba és Coppet-i birtokán halt meg 1804. április 9-én. (V.ö.: lányának, *Mme de Staël*nek apja politikai pályájáról szóló írását; *Vie privée de Mr. Necker, Paris 1804.*)

21. *Beszámoló a Grenoble-ban fellépő zavargásokról, 1788. szeptember 19. (k.)*

Délután négy órától népből való emberek szinte az egész városban körülhordoztak két hatalmas alakot, akik közül az egyik mindkét kezében egy fáklyát tartva palotabéli ruhába volt öltözve gallérral és süveggel, a másik pedig prelátusban volt. Mindkettőt elvezették a Notre-Dame előtt, majd a Grenette térre értek, ahol egymásnak háttal pellengérré állítván őket, az emberek ökölcsapásokat mértek rájuk, leégették a bajuszukat, majd mindkettőt teljesen elégették. ... Ez idő alatt folyamatos puska, pisztoly és petárda durranások hallatszottak. ... Eme szörnyűséges előadás, melytől becsületes ember csak nyöghet és felháborodhat ... este kilenc és tíz között szerencsére mégis véget ért.

22. *A Vogézek-beli Mirecourt kerület parasztjainak folyamodványa a [Királynak, a minisztereinek és a Rendi Gyűlésbeli küldötteknek címezve, 1789. május 6. (k.)*

Felség! Az Ön lotharingiai tartományában fekvő Vogézek mélyéről valóban behódolt és engedelmeskedő gyermekei bátorkodnak panaszaikat és sérelmeiket minden apák legkedvesebbjének, legjobbbiának címezni. ... Merik remélni: nem fogja hagyni, hogy továbbra is fennálljanak a fanatizmus, a hazugság és a tévedés ezen emlékművei. Királyságának hét vagy nyolcszázezer livreje arra szolgál, hogy alig több mint húsz egyén tétlenségét, mohóságát és szenvedélyeit biztosítsa... A Vogézekbeli papság egy kegyetlen mostoha, aki a tartomány lakóit sanyargatja és annyi pénzt csal ki belőlük, amennyit csak lehet.

23. *Caussade en Quercy város első konzuljának Neckerhez címzett levele, 1788. december. (l., sk.)*

Előszöris, a szegény nem születik mindig annak, de aki bármilyen szerencsétlenség folytán valóban azzá válik, az a legsajnáltrameáltóbb. Nem félek bevallani, hogy a kistulajdonosok, a földművelők, a kéz-

művesek összeomlásának legfőbb oka az a túlzott pénzbehajtás, amit ellenük folytatunk jelentéktelen adóik, kis járadékaik megszerzéséért. A nép ezen része, amelynek van némi földje vagy műhelye, mivel télen sem öltözőke, sem tápláléka nincsen, olyan szolgálatkész embereket alig talál, akik bevétel vagy az enyhe időszakban elvégzendő munka reményében elengedik az ezen idősakra eső jelentéktelen adó fizetését. Ha a vidék szegény lakójának nincs termése, vagy betegség sújtja a kézművest – nem számít. Az adószedő beszállásolásokat, lefoglalásokat, végrehajtásokat eszközöl; a hitelező idézéseket ad, ítéleteket hoz, zárlatokat foganatosít, amelyeknek költségei jórészt a szegény emberek által fizetett összegeket terhelik. A kiadások felemésztik mindazt, amit az igazságszolgáltatás beszedett. A pénzt nem fizetik be, ami a következő évben újabb költségeket eredményez és a legtöbb lelket számláló, legfontosabb réteg kénytelen eladni kis örökségét, bútorait, vagy azért hogy közszükségleti cikkekhez jusson, vagy pedig az adó miatt, amit lassanként befizetett, leszámítva azokat a hatalmas összegeket, amelyeket egyébként egy hitelező vagy egy adóbehajtó az igazságszolgáltatás formáit jogosan betartva előírt számára. És az emberek szegényekké válnak. ...

24. A Poitou-beli Jouhet egyházmegye panaszfüzete. Jouhet, Montmorillon által, 1789. március 17. (k.)

Ezen egyházmegye lakóinak többsége alultáplált, rosszul öltözött és olyan odúfélékben lakik, amiket nehéz lenne ház névvel illetni. Munkájuk egy rossz vagy alig termő föld kapirgálására korlátozódik, amelyből csak szűkös, sovány megélhetést nyernek. Az egyetlen táplálékukat képező förtelmes kenyeret könnyek és izzadság borítja. Végül, a nagy elnéptelenedést mutató jouhet-i egyházmegyében az inségnek, a szegénységnek és a lesújtó nyomor látványának tablója tárul elénk. Gyakran az összes város egy-egy kórház, minden tanya egy-egy szegényház, és mindenütt sóhajtva vesszük észre a szenvedésnek kiszolgáltatott panaszosokat és siralmasokat. ... Hódolat annak a földesúrnak, aki csekély vagyonának szűkössége ellenére a szenvedő emberiség erényes barátja.

25. *Egy szegény péronne-i polgárnak Neckerhez címzett levele, 1789.
április 9. (k.)*

Nincs elég pénz, hogy kórházat építsünk, de ahhoz elég van, hogy egyesek a saját környezetükben öszvérfej nagyságnyi fejdíszekkel aggassák fel magukat. Nincs elég pénz, de ahhoz elég van, hogy számtalan kutyát tápláljanak, és olyan fogásokkal kényeztessék őket, amik jól szolgálnának azoknak a szerencsétleneknek, akik jelenleg nem búzából való kenyeret esznek – mivel annak fél kilója 4 sou –, hanem olyan rozsából, árpából, sőt tiszta korpából való kenyeret, ami bizony a kutyáknak sem kellene. Nagy Ég! miközben vannak olyan környékbeli apátságok, melyek pazarolják a búzát, és az összes javukat. ... A péronne-i gyűlésen mindenféle szerzetes jelen volt, akik testük és arcuk ábrázatával az év négy szakát hirdették. Egyetlen arc tanúskodhatna mind a négyről – olyan mint a miénk!

26. *Egy magánember véleménye a Rendi Gyűlés összehívásáról, (k.,
én.)*

A legmegfontoltabb vizsgálatot követően nyilvánvaló, hogy a Rendi Gyűlések soha semmi jót nem eredményeztek Franciaországnak. Gyakran inkább az uralkodó és a nemzet jogait károsító visszaélések okául szolgáltak. Legádázabb széthúzásoknak, örökös megosztottságnak eredői és forrásai voltak. Nincs tehát igazi francia szív, amely ne óhajtana forrón, hogy hasonló Gyűlések ne legyenek. Létezik egy minden gondolkodó ember által elismert tény, miszerint minden gyűlés a néptől zajos. Tehát a döntésnél már nem az ész van fölényben, hanem egy okosabb, meggyerőbb, bátrabb vagy ékesszólóbb személy határozza meg a sokaság véleményét.

27. *Beauvais város bíráinak, konzuljainak és kereskedő testületének a Királyhoz intézett folyamodványa, (ny., én.)*

Mekkora változás ment végbe az Ön királyságában Felség, amióta a harmadik rend némi fejlődést tudott felmutatni iparában és talentumában? A föld terményei növekedtek, a művészetek színesedtek, a manufaktúrák megsokszorozódtak, egyszóval e mindennemű ismeretek elsőséget biztosítottak a francia nemzetnek a többi nemzet felett. Ezeket az örömteli változásokat pedig pontosan a kereskedelemnek kell tulajdonítanunk. A kereskedelem tehát az az alap, amelyen az Ön királyságának virágzása és nagysága nyugszik. ... A kérvényezők igénylik a kereskedelem küldötteinek, köztük egy beauvaisnek, megválasztását.

28. *A Franciaországban pásztori feladatkörrel megbízott papoknak és plébánosoknak Királyhoz intézett alázatos kérelme, amelyben kifejtik, mennyire időszerű, hogy a Rendi Gyűlésben képviselőik egyenlő számban legyenek a felsőpapsággal, az egyházi hivatalt betöltőkkel vagy más olyan egyháziakkal, akik nem a nép közvetlen szolgálatában állnak, (k., én.)*

Franciaországban több, mint 44 ezer plébános van, és ha ehhez hozzávesszük a káplánjaikat, kiségitőiket és azokat, akik a parókiális munkákban közreműködnek, akkor a pásztori feladatban résztvevő több, mint 120 ezer papot számlálhatunk, akik a papságnak kb. háromötödét képezik. Igaz viszont, hogy ez a nagy test nem birtokolja az egyházhoz csatolt javak háromötödét... A megkívánt elvet követve viszont – miszerint a Rendi Gyűlésben a képviseletet a személyek és a vagyon mennyiségének arányában kell megszervezni –, Felséged bizonyára elismeri, hogy a pásztori feladattal megbízott papoknak elvitathatatlan joga a Királyság minden más egyházbélijével egyenlő számban megjelenni azon.

29. *A caux-i körzet papságának a Rendi Gyűlésbe küldött képviselőihez intézett felhatalmazásairól és utasításairól szóló füzet, (k., én.)*

A Gyűlés akarata, hogy a Rendi Gyűlésben a küldöttek rendenként és ne fejenként nyilvánítsanak véleményt. 1. azért, mert ezt a formát állandó használatra szentesítették és soha nem korlátozta az alkotmányosságot. 2. azért, mert minden rendnek vannak sajátos, megvitatásra váró érdekei, és a nemzet általános érdekei kapcsolatban vannak az összes rend sajátos érdekeivel, így minden rend számára előnyösebb önállóan, teljes és egész szabadságban véleményt nyilvánítani. 3. azért, mert ha mindegyik rend külön nyilvánít véleményt, akkor a Rendi Gyűlés, ahelyett, hogy csak egy lenne, három akadályt állít a hatalmi visszaélésekkel szemben, három óvintézkedést a ködösítési mesterkedések ellen.

30. *Értekezés a Rendi Gyűlés összehívásáról, (k. én.)*

A legigazságosabb és legkellemesebb módja a pénzügyek helyreállításának az, hogy minden tulajdonos vagyonának arányában hozzájárul az adóhoz. Márpedig ha a Rendi Gyűlést úgy alkotják meg, mint 1614-ben, akkor az első két rend vissza fog utasítani minden, az ő terükre történő adókimétsést; és mivel nem egyéni szavazással, hanem a rendek többségével szavaznának, a harmadik rend pusztába kiáltana és hangja elveszne vagy hiábavaló lenne. A megfelelő módon megalkotott gyűlésben, a zavartalan működés érdekében, elengedhetetlen, hogy a nyitóbeszédben világosan kijelentsék, ezentúl csak a Rendi Gyűlés emelheti az adókat, engedélyezheti a kölcsönvételeket, amelyek előbb-utóbb szükségessé teszik az adókat. Ezt a nyilatkozatot a körülmények kényszerítik ki, és bölcs lenne, ha a király érdemet kovácsolna belőle azzal, hogy nem várja meg, amíg kéri tőle.

31. *Guer lovag levele a rennes-i néphez, 1788. (ny.)*

Breton nép, ne kételkedjetez abban, hogy Franciaországban felháborító igazságtalanságot követnek el az adók elosztásánál. De a számítás majd meggyőz titeket, hogy ez az egyenlőtlenség nem a harmadik rend és a nemesség között és nem a Nemzet Gyűlésében, hanem a szegény és a gazdag között létezik. ... Egyesüljünk azért, hogy a nyomorgó osztály érdekében követeljünk! Támadjuk együtt a közterheknek ezen igazságtalan elosztását, ami majd maga után vonja, hogy a terhek egy részét azokra hárítják, akiknek jelenleg semmit sem kell viselniük. Legyen mentes a fejadó, a kaszárnyázás, a robot alól az, aki csak a legszükségesebbekkel bír. Rójanak ki illetteket a gazdagokra a szegények tehermentesítése végett.

32. *Marseille város pénztáros testületének határozata és panaszfüzete, 1789. március 21. (ny.)*

Tiltakozunk és kijelentjük, hogy a köznyomornak és az állam szerencsétlenségeinek nincs más oka, mint a gondatlanok és sikkasztók végtelen nagy száma, akik kifosztják az államkincstárt. A haszonbéres rendszer tartja fenn a nemzet eme vérszopóit és elszaporítja híveit és cinkosait, mint a pocsolyából származó féreg. Számunkra érthetetlen, hogyan lehetett adót kivetni az elsődleges fontosságú élelmiszerekre. ...

33. *A Rendí Gyűlést szolgálандó értekezés a régi Rochechouard bírósági körzetben és vikomtságban lévő városról, 1789. január 12.*

(k.)

Íme még egy ok ... ami főleg a limousini és a poitvins-i nyelvjárások különbözőségéből ered... azért, hogy most bemutassuk mi történik szükségszerűen a nyomozásokon, a vizsgálatokon, a kihallgatásokon, az üléselő bírák jegyzőkönyveiben, ott ahol a bírák, sőt még a felek és a tanúk is rosszul hallanak, és ott, ahol egyetlen rosszul hallott és szükségszerűen rosszul felfogott szó gyakran teljesen megváltoztatja az

értelmezést. A vizsgálóbíztost mindig hivatalos és felesketett tolmáccsal kellene ellátni, ugyanúgy mint a külföldiek esetében.

*34. Az ügyészi közösség küldötteinek a Marseille város harmadik rendjének gyűlésében előterjesztendő panasztételei, 1789. március 23.
(ny.)*

Ebben a 15 oldalas nyomtatványban a marseille-i ügyészek – a törvény előtti egyenlőség szellemében – a büntető törvénykönyv reformját és a börtönviszonyok javítását kérik.

De a sötétzárka, amely ezt a szerencsétlent magába rejti, már csak azután tárul fel előttünk, miután részrehajló és kevésbé higgadt tanúvallomások, gyakran igen alattomos kihallgatások, rosszul artikulált és még rosszabbul értelmezett válaszok összeesküdtek a vesztére, és amikor a barbár formulák szerencsétlen áldozataként, mely formulákat apáink tudatlansága és túl szigorú erkölcsé vezetett be, közszégyenre vagy halálra ítéltetett. Legyen drága Franciaországnak az az örökké boldog nap, amikor első alkalommal a bilincsből is szabad, védővel ellátott vádlottat tájékoztatják a neki tulajdonított bűn neméről és körülményeiről.

*35. Vareilles márki különböző indítványai a nemesi gyűlésben, (k.,
hn., én.)*

Készítsenek egy új törvénykönyvet éppúgy a polgári, mint a büntető törvényekre vonatkozóan. ... Amennyiben lehetséges, kéretik bevezetni a polgári és a büntető eljárásban a bírók általi ítélkezés. A bírósági helyek ne legyenek megvesztegethetők. Minden kerületbe nevezzenek ki békéltetőket, akik a pereket megelőzően intézkednek. Az előítélet, amely az elítéltek családjához becstelenséget ragaszt, és amely úgyszólván kizárja őket minden szövetségből, minden állásból, minden társaságból, szükségszerűen megakasztja az igazságszolgáltatás folyamatát és a

fejedelem kegyelmét kényszeríti ki. Ez az előítélet okozza, hogy – mivel példák kelleneek – a törvények minden szigora a nép osztályára zúdul. ...

36. A besancon-i nagy bírósági kerület harmadik rendje által megfogalmazott kérvények, panaszok és sérelmek általános füzete avégből, hogy a francia nemzet királyának és a szabad Rendi Gyűlésben előterjesszék, Besancon, 1789. április 13. (k.)

15. cikk. A vádlottak ellen hozott büntetésekből semmilyen előítélet nem fog származni a családjuk becsületére vonatkozóan. ...

16. cikk. Minden, Őfelsége rendeletére vagy nevében letartóztatott vagy bebörtönzött franciát vagy más királyságbéli lakost a következő huszonegy órában helyi és kirendelt bírái kezébe adják, hogy ők állapítsák meg fogvatartásának okait és abban az esetben, ha a fogvatartott személyt ártatlannak ítélik, az említett bírák a királyi kincstárból, a személyében, becsületében, javaiban elszenvedett sérelmek arányában kártérítést és kamatokat juttatnak neki. Őfelségét egyúttal arra kéri, hogy az államra veszélyes eseteket kivéve minden pecsétes levél használatáról mondjon le.

37. Bordeaux város kocsmáros és vendéglős közösségének Neckerhez címzett panaszairól szóló beadvány, (k., én.)

A közösség nagyon meglepődött, amikor megtudta, hogy a Guienne körzet általános panaszfüzetének megszerkesztésével megbízott biztos urak mellőzték, elutasították avagy elhanyagolták belefoglalni abba a közösség beadványában foglalt panaszok összességét. A közösség kérése a vásárhoza megszüntetése valamint a kiskereskedelembe eladandó borokra kivetett illeték beszédésének a joga, hogy a városba való belépéskor minden hordó bor után pontos és meghatározott illetéket fizessenek.

38. *Anjou-beli iparosoknak, árusoknak és kereskedőknek Neckerhez címzett levele, Angers, 1789. április 21. (k.)*

A harmadik rend legszámosabb és leghasznosabb osztálya, a munkások, azzal kecsegtették magukat, hogy az Anjou tartomány panaszfüzetének megszerkesztésére kinevezett biztosok törödni fognak az ő sorsuk megjavításával. Mekkora volt a meglepetésük, amikor e füzet nyilvánosságra hozatala után megtudták, hogy abba belefoglaltak egy, a céhek eltörlését szorgalmazó cikkelyt is. ... A céhek eltörlésének elvetését ezek után annál is inkább felvetik, mivel az három millió családapát tenne tönkre. Az összes mesterlegény, akit foglalkoztattak, kedve szerint hagyná el a műhelyeiket. És ez még nem minden, hiszen a vidék elnéptelenedne. Azt látnánk, hogy az összes kézműves, akiket csak a kiváltságok tartottak vidéken, a városba özönlene. ... Vidéken ugyanis a mesterré váláshoz szükséges illeték annyira csekély, hogy nincs olyan mesterlegény, ha dolgos és pontos, aki ne tudná azt megtakarítani magának a tanulóévek alatt.

39. *Caen város posztókereskedő, rövidárus, vaskereskedő testületének panaszfüzete, 1789. március 8. (k.)*

3. A só-, a dohány-, a rendkívüli adók és az összevont illetékek szűnjenek meg. ...

4. A harmadik rend régi céheit állítsák vissza, hiszen ez egy olyan tulajdon, amit az államkincstár jogtalanul vett el. ...

5. A nemesek számára legyen megengedve a nagy- és kiskereskedelem folytatása.

6. Nyomatékosan kérni kell az Angliával kötött kereskedelmi szerződés megsemmisítését.⁸

⁸ Az Angliával kötött 1786-os kereskedelmi szerződés leszállította a vámokat és utat nyitott az angol áruk behozatalának, mely elsősorban a francia könnyűipart érintette igen érzékenyen.

7. Minthogy a gépek igen jelentősen megkárosítják a szegény népet, amely így a nullára csökkenti a leányági öröklést, annak eltörlését kell kérni. ...

8. Kérni kell a vámsorompóknak a királyság határaitra történő visszahelyezését.

40. *Egy breton által Neckemek címzett levél, 1789. január 30. (k.)*

Franciaország gazdasága azon mértéktelen illetékek miatt semmisült meg, amiket a királyság egészében mindenféle árura kivetünk és mindezt azért, hogy a főadóbérlők és hatvanezer gazfickó alkalmazott meggazdagodjon, akiknek háromnegyed része maga is csal vagy egy kis fizetség ellenében támogatja azt. Azt hiszem, itt az ideje hogy a királyság határain vámokat állítsunk fel. ... Az Indiai-Társsaság nagyon költséges. ... Az a gazdasági szerződés pedig, amelyet Franciaország Angliával kötött, a francia gazdaság összcomlásának egyik fő oka.

41. *Besancon kereskedelmének sajátos panaszai, (k., én.)*

Az összes meghódított tartományok közül Franché-Comténak van a legtöbb panaszkodni valója a pénzügyi rendszer miatt. Gazdaságának haszontalan vámok tömegével való leigázása végett láttuk megszületni a külföldinek tekintett és a tényleges külföld mintájára megszervezett tartományok gyerekes és költséges megkülönböztetését. Kérjük és óhajtjuk az összes béklyó megszüntetését, amely külföldinek tekint bennünket egy olyan birodalomban, amelyhez magunk is hozzátartozunk. A vámsorompóknak a külső határra való visszahelyezéséből fakadó, számunkra elkerülhetetlen nehézségek ellenére, érett megfontolást követően, nem átvesszük úgy tekinteni ezt a visszahelyezést, mint a nemzeti kereskedelem felvirágzásának alapvetését.

42. *Részlet a dauphiné-i Rendi Gyűlés közvetítő bizottságának jegyzőkönyvéből, Grenoble, 1789. április 17. (ny)*

Az ész és a tapasztalat bebizonyította, hogy az egyetlen eszköz arra, hogy örökre lehetetlenné tegyük eme szörnyűséges éhínségek visszatérését... az a kereskedelem szabadságának a támogatása... Ha akadályokat gördítünk a kereskedelem szabadsága elé és erőszakkal vagy hatalmi szóval akarjuk a gabona árát csökkenteni, nyilvánvaló, hogy a bizalom összeomlik, és a magtárak egyáltalán nem fognak kinyitni. ... Ha minden polgár meg lenne győződve arról, hogy szükséges a gabona szabad áramlását támogatni, valamint a piac rendjét és biztonságát fenntartani; ha a bizalom helyreállna és a gabonakereskedők nem tartanának sem tulajdonuk, sem személyes szabadságuk háborgatásától, akkor az ellátás rövid időn belül biztosítva lenne és az árak azonnal csökkennének.